

СЭДЭВ 14. ДААТГАЛ, ТҮҮНИЙ ТӨРЛҮҮД

Сэдвийг судлахын ач холбогдол, үр дүн

Энэ сэдвийг судалснаар даатгал, даатгалын хамгаалалтын талаар онолын мэдлэгтэй болж, арилжааны даатгалд хамрагдах чадварыг эзэмшинэ.

Тулгуур ойлголт

- Даатгалын үйл ажиллагаа
- Эрдийн даатгал
- Урт хугацааны даатгал
- Албан журмын даатгал
- Сайн дурын даатгал
- Эрүүл мэндийн даатгал
- Амьдралын даатгал
- Гэнэтийн ослын даатгал
- Тамирчдын даатгал

14.1 Даатгалын хэлбэрүүд

Даатгал: Ирээдүйн үйлчилгээг одоо худалдан авч буй үйл явц. Эрсдэлийг шилжүүлэх механизм. Даатгагч, даатгуулагчийн хооронд үүсч буй мөнгөн харилцаа.

Даатгалын үйл ажиллагаа: Даатгалын гэрээний дагуу даатгагч нь даатгалын тохиолдол үүсэхэд учирсан хохирол буюу хэлэлцэн тохирсон даатгалын нөхөн төлбөрийг төлөх үүргийг тодорхой этгээдийн өмнө хүлээж буй үйл ажиллагаа.

Даатгал нь дараах үндсэн зарчмуудтай. Үүнд:

1. Даатгалын объектийг бүрэн хамрах;
2. Учирсан хохирлыг нөхөж олгодог байх;
3. Даатгаж болох ашиг сонирхлыг хангах;
4. Хохирол нөхөлтийг олгохдоо шалтгааныг харгалзах;
5. Их тооны хууль⁶⁹.

Даатгалыг хугацаагаар нь ердийн ба урт хугацааны даатгал гэж ангилна.

Ердийн даатгал: Нэг жил хүртэл хугацаатай хийгддэг даатгал.

Урт хугацааны даатгал: Нэг жилээс дээш хугацаатай даатгал.

Жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгал нэг жилийн хугацаатай хийгддэг.

Амьдралын даатгалын төрлүүд урт хугацааны даатгалд орно.

⁶⁹ Балж.Г, 2015. Эрсдэл, эрсдэлийн удирдлага ба даатгал. х.66.

Даатгал нь дараах төрөлтэй. Үүнд:

1. Албан журмын даатгал (заавал даатгал)
2. Сайн дурын даатгал

Албан журмын даатгал: Хуульд заасны дагуу иргэд заавал даатгуулбал зохих даатгалын төрөл.

Зорчин явагчдын гэнэтийн ослын даатгал, жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалууд орно.

Сайн дурын даатгал: Даатгуулагч сайн дурын үндсэн дээр даатгуулдаг даатгалын төрөл.

Манайд ихэнх даатгал нь сайн дурын даатгал байдаг. Даатгалын төрөл тус бүр нь хэлбэртэй байх бөгөөд албан журмын даатгалын хэлбэрийг хуулиар тогтооно.

Сайн дурын даатгалын хэлбэрийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тогтооно. Дээр дурдсан даатгалын төрөл нь дараах хэлбэрүүдтэй. Үүнд:

1. Хүний амь нас, эрүүл мэнд, ашиг сонирхлын даатгал;
2. Гэнэтийн ослын даатгал;
3. Эд хөрөнгийн даатгал;
4. Санхүүгийн даатгал;
5. Хариуцлагын даатгал.

Даатгах эрсдэлийн хүрээнд гадаадын даатгалын компаниуд харилцагч нартаа дараах даатгалын бүтээгдэхүүнийг санал болгодог. Үүнд:

1. Гэнэтийн ослын даатгал, амьдралын даатгал, тэтгэврийн даатгал, боловсролын даатгал, иргэдийн гэнэтийн ослын даатгал, тамирчин жүжигчдийн гэнэтийн ослын даатгал, ажиллагсдын гэнэтийн ослын даатгал, оюутны гэнэтийн ослын даатгал, хүүхдийн гэнэтийн ослын даатгал, уралдааны морь унаач хүүхдийн гэнэтийн ослын даатгал, гадаадад зорчин явагчдын гэнэтийн ослын даатгал, гадаадын жуулчдын гэнэтийн ослын даатгал, эрүүл мэндийн даатгал, хуримын даатгал, гэрлэлтийн даатгал, ажилгүйдлийн даатгал, хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны даатгал, бэлэвсрэлийн даатгал.
2. Орон сууцны даатгал, зуслангийн байшингийн даатгал, үл хөдлөх хөрөнгийн даатгал, иргэдийн эд хөрөнгийн даатгал, байгууллагын эд хөрөнгийн даатгал, тоног төхөөрөмжийн даатгал, малын эрсдэлийн даатгал, тээврийн хэрэгслийн даатгал, газар тариалангийн даатгал, далайн даатгал, газар хөдлөлтийн даатгал, үерийн даатгал, галт уулын

дэлбэрэлтийн даатгал, хулгайн даатгал, гэрийн тэжээвэр амьтдын даатгал,

3. Хадгаламжийн даатгал, зээлдэгчийн амь насны даатгал, зээлийн барьцаа хөрөнгийн даатгал, үнэт цаасны даатгал, санхүүгийн алдагдлын даатгал, орлого бууралтын даатгал, ажилтнуудын үнэнч байдлын даатгал.
4. Бүтээгдэхүүний хариуцлагын даатгал, эмчийн хариуцлагын даатгал, эмийн санчийн хариуцлагын даатгал, жолоочийн хариуцлагын даатгал, зочид буудлын эзний хариуцлагын даатгал, эмийн бүтээгдэхүүний хариуцлагын даатгал, терроризмын даатгал, ажил олгогчийн хариуцлагын даатгал, мэргэжлийн хариуцлагын даатгал, өрхийн тэргүүний хариуцлагын даатгал гэх мэт. Эдгээр бүтээгдэхүүнээс манай орны хувьд ихэнх нь байдаг.

Амьдралын даатгал. Иргэд тэтгэвэрт гарсны дараа санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй байхын тулд амьдралын даатгалд даатгуулдаг.

Амьдралын даатгал: Тэтгэврийн насанд хүрээд даатгалаас нөхөн төлбөрөө авдаг, хэрвээ тэтгэвэрт гарахаасаа өмнө хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн болон хагас алдсан тохиолдолд санхүүгийн дэмжлэг авдаг, даатгуулагч нь нас барвал өв залгамжлагчид нөхөн олговор олгодог даатгал.

Гадаад орны өндөр настай иргэд залуу байхдаа амьдралын даатгалд даатгуулаад тэтгэвэртээ гарахдаа нөхөн төлбөрөө авч, амьдралын эцсийн мөчөө хүртэл санхүүгийн хувьд эрх чөлөөтэй амьдардаг байна. Амьдралын даатгал нь урт хугацааны даатгалд орно.

Амьдралын даатгалд залуу байхдаа даатгуулж эхэлбэл төлөх хураамжийн хэмжээ бага байх ба тэтгэвэрт гарах нас ойртох тусам хураамж өндөр болдог. Өөрөөр хэлбэл, амьдралын даатгалын хураамж нь тухайн хүний нас, эрүүл мэндийн байдлаас хамаарах ба хураамжийг сар бүр төлдөг.

Хүмүүс дараах шалтгаанаар амьдралын даатгалд даатгуулдаг. Үүнд:

1. Өрхийн орлогоо нэмэгдүүлэх;
2. Гэр бүл нь тэжээгчээ алдсан тохиолдолд гарч болзошгүй санхүүгийн хүндрэлээс сэргийлэх;
3. Урт болон богино хугацаанд хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн болон хагас алдсан тохиолдолд санхүүгийн дэмжлэг авах;
4. Нэмэлт хуримтлалыг буй болгох;

5. Бизнесийн эрсдэлээс хамгаалах, бизнесийн үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулах;
6. Үр хүүхдүүддээ өөрийн хуримтлалаас өвлүүлэх;
7. Оршуулгын зардлаа санхүүжүүлэх;
8. Хөрөнгө оруулалтын орлого олох гэх мэт.

Амьдралын даатгал нь хүний амьдралын явцад амь нас, эрүүл мэндтэй нь холбоо бүхий янз бүрийн эрсдэл тохиолдоход тэрхүү эрсдэлийг даван туулахад нь нөхөн төлбөр олгох зорилго бүхий даатгал. Хүн амьдралынхаа туршид орон сууцтай, машинтай болох, боловсрол эзэмших, ирээдүйд өндөр настай болсон хойноо баталгаатай тэтгэвэр авах зэрэг олон зорилго тавин ажилладаг. Энэхүү зорилгын хүрээнд тодорхой хэмжээний мөнгийг хуримтлуулж хуримтлал үүсгэх шинж чанар бүхий даатгал юм.

Эрүүл мэндийн даатгал

Эрүүл мэндийн даатгал: Даатгалын хураамжаар бүрдүүлсэн сангаас даатгуулагчийн эрүүл мэндтэй холбоотой гарсан зардлыг санхүүжүүлэх зорилго бүхий даатгал.

Энэ нь эрүүл мэндийн эмчилгээ үйлчилгээний төлбөрийг даатгалын компаниас шууд төлөх боломжтой даатгалын бүтээгдэхүүн юм.

Гэнэтийн осолд орсон болон ердийн болон халдварт өвчнөөр өвдсөний улмаас эмнэлэгт хэвтэн эмчлүүлэх, амбулаториор эмчлүүлэх, эм тариа авах, оношлогоо шинжилгээ хийлгэх зэрэг бүхий л үйлчилгээг өөрийн улс болон дэлхийн бүхий л улсад авах боломжтойгоос гадна гарсан зардлыг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас төлүүлэх боломжтой. Үүний тулд эрүүл мэндийн даатгалд даатгуулсан байвал зохино.

Эрүүл мэндийн даатгалыг хийгдэх байдлаар нь ангилдаг. Үүнд:

1. Заавал даатгал (Улсын эрүүл мэндийн даатгал): Иргэн болон тухайн иргэний ажил олгогч сарын цалин түүнтэй адилтгах орлогоос тус тус 2 хувийн эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл төлдөг даатгалыг хэлнэ)
2. Сайн дурын даатгал: Энэ нь арилжааны даатгал юм.

Даатгалын компаниуд эрүүл мэндийн даатгалыг даатгуулагч нартаа санал болгодог. Үүнээс заримыг нь дурдвал: Эрүүл мэндийн даатгал, эх үрсийн багц даатгал, олон улсын эрүүл мэндийн даатгал, гадаадад зорчигчдын эрүүл мэндийн даатгал, гадаадын жуулчдын эрүүл мэндийн даатгал гэх мэт.

Эрүүл мэндийн иж бүрэн даатгал нь иргэд өөрийн эрүүл мэнддээ хариуцлагатай хандах, чанартай үйлчилгээг хүндрэл чирэгдэлгүй авах, эмнэлгүүд цаашлаад эрүүл мэндийн салбарт шинэчлэлт сайжруулалт хийгдэх хөрсийг бүрдүүлж өгсөн даатгал юм.

Даатгуулагч нь сайн дурын эрүүл мэндийн цогц даатгалд даатгуулснаар амбулаторийн болон хэвтэн эмчлүүлэх, жирэмслэлт, төрөлттэй холбоотой эмчилгээ, үйлчилгээ, эрхтэн шилжүүлэн суулгах зэрэг өндөр үнэтэй мэс ажилбарыг Монгол Улсын шилдэг хувийн болон улсын эмнэлэг, цаашлаад Азийн нэр хүндтэй эмнэлгүүдээс авах боломж бүрдэнэ.

Тэтгэврийн даатгал. Хувь хүмүүс өндөр насны тэтгэвэрт гарсны дараа санхүүгийн хувьд сэтгэл амар байх цөөнгүй үйлчилгээнүүд байна. Жишээ нь, Хас банк “Насны нүнжиг” хадгаламжийн бүтээгдэхүүн санал болгож байхад даатгалын компаниуд “Тэтгэврийн даатгал”-ыг санал болгодог. Та ирээдүйд өндөр насны тэтгэвэрт гарсан үедээ нийгмээс болон үр хүүхдээсээ санхүүгийн хамааралгүй элбэг хангалуун амьдармаар байвал “Тэтгэврийн даатгал”-д даатгуулах нь зүйтэй.

Тэтгэврийн даатгал хэнд хэрэгтэй вэ?

- Нийгмийн даатгалд хамрагдаагүй иргэд;
- Нэмэгдэл тэтгэвэр авах сонирхолтой иргэд;
- Үнэ цэнэтэй ажилтныг өөртөө татах, тогтвор суурьшилтай ажиллуулах арга хэрэгсэл хайж буй аж ахуйн нэгжүүдэд хэрэгтэй.

Хэдий хэмжээний тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх, хэдэн жилийн тэтгэвэр авахаа та өөрөө сонгоно. Даатгалын хураамжаа заавал сараар бус хүссэн үедээ өөрийн боломждоо тулгуурлан уян хатнаар төлж болно. Тэтгэвэрт гарахаасаа өмнө хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдах, эсвэл нас барсан тохиолдолд нэр дээр нь хуримтлагдсан бүх мөнгийг гэр бүл эсвэл өв залгамжлагчид олгоно. Тэтгэвэр авч байгаад нас барсан тохиолдолд үлдэгдэл тэтгэврийн хуримтлалыг ар гэрт нь эсвэл өв залгамжлагчид нь буцааж өгдөг.

Тэтгэврийн хуримтлалаа өв залгамжлуулах буюу гэр бүлийн гишүүд, өөрийн дотны хүмүүстээ шилжүүлэх боломжтой. Тэтгэвэр авч байх хугацаандаа тэтгэврийн хуримтлалаа барьцаалан арилжааны банкнаас зээл авах боломжтой. Хэрвээ танай ажиллаж буй байгууллага байгууллагын дэргэдэх тэтгэврийн сантай бол та түүнд шимтгэл төлж хамрагдах хэрэгтэй. Та тэтгэврийн даатгалд хамрагдвал тэтгэвэрт гарсан хойноо нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр авахын зэрэгцээ даатгалын компаниас бас нөхөн төлбөр авна.

Гэнэтийн ослын даатгал.

Энэхүү даатгал нь даатгуулагч ажлын цагаар, ажлын байран дээрээ ажил үүргээ гүйцэтгэж байх үед эсвэл Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн хаана ч, ямар ч нөхцөлд гэнэтийн ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа түр алдах, хэсэгчлэн болон бүрэн алдах, нас барах тохиолдлуудад даатгуулагч эсвэл түүний ар гэрийнхэнд нөхөн төлбөр олгох зорилготой даатгал юм.

Гэнэтийн ослын даатгал:
Даатгуулагч гэнэтийн ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн болон хэсэгчилэн алдах, нас барах тохиолдолд нөхөн төлбөр олгох зорилго бүхий даатгал.

Энэ даатгалд гэнэтийн, үйлдвэрлэлийн, зам тээврийн болон ахуйн осол, бусдын санаатай ба санамсаргүй үйлдлээс үүссэн эрүүл мэнд, амь насны хохирол гэх мэт эрсдэлээс хамгаалж даатгуулдаг.

Сургуулийн болон сургуулийн өмнөх бага насны хүүхэд, үйлдвэрлэлийн осол гарах болон ажил мэргэжлээс шалтгаалах өвчин тусах магадлал өндөртэй газар ажиллагсад, уралдааны морь унаж буй хүүхдүүд энэ даатгалд даатгуулах хэрэгтэй. Гэнэтийн ослын даатгал нь олон төрөлтэй байна. Үүнд:

1. Ажиллагсдын гэнэтийн ослын даатгал;
2. Иргэдийн гэнэтийн ослын даатгал;
3. Гадаадын жуулчдын гэнэтийн ослын даатгал;
4. Гадаадад зорчигчдын гэнэтийн ослын даатгал;
5. Уралдааны морь унаач хүүхдийн гэнэтийн ослын даатгал;
6. Хүүхдийн гэнэтийн ослын даатгал;
7. Оюутны гэнэтийн ослын даатгал;
8. Тамирчин, жүжигчдийн гэнэтийн ослын даатгал гэх мэт.

Энэ даатгалын хураамжийг жилд 1 удаа даатгалын үнэлгээнээс тодорхой хувиар бодож тооцдог. Жишээ нь, оюутны гэнэтийн ослын даатгалын хураамж даатгалын үнэлгээний 1 хувь байдаг.

Тамирчдын даатгал

Тамирчдын буюу спортын даатгал: Спортын уралдаан тэмцээн, бэлтгэлийн явцад гэрээнд заасан эрсдэлийн улмаас тамирчдад учирсан хохирлыг нөхөн төлөх зорилготой даатгал.

Спортын даатгал гэдэг нь мэргэжлийн тамирчид, ямар нэгэн спортын тэмцээн уралдаанд оролцож буй, спортоор хичээллэж буй бүхий л талуудад санал болгож буй даатгал юм.

Тамирчдын даатгал, спортын даатгалд мэргэжлийн тамирчин, сонирхогч тамирчин, спортоор хичээллэж буй хүүхдүүдийн эцэг, эх, мэргэжлийн болон

сонирхогчийн биеийн тамир спортын клубүүд, биеийн тамир спортын мэргэжилтнүүд, олон улсын болон үндэсний биеийн тамир спортын удирдах байгууллагууд, олон улсын, үндэсний, орон нутгийн чанартай биеийн тамир спортын арга хэмжээ зохион байгуулагч байгууллагууд, спортын мэргэжлийн холбоодууд хамрагдах боломжтой.

Тамирчдын даатгалын ач холбогдол юу вэ? Тамирчдын бэлтгэл сургуулилт уралдаан тэмцээн, үзүүлэх тоглолтын үед даатгалын гэрээнд заасан эрсдэлд орвол эмчилгээтэй холбоотой зардал, оршуулгын зардал, урт хугацааны асаргаа арчилгаа сувилгааны зардал, бусад зардлыг гэрээнд зааснаар нөхөн олгох даатгалын хамгаалалт юм. Мөн даатгуулагчийн гэнэтийн ослын дараа өмнө олж байсан орлогын алдагдлыг нөхөн олгоно. Тухайн даатгуулагч гэмтэлтэй байх хугацаандаа ажил хөдөлмөр эрхэлж чадаагүйн улмаас алдсан орлого, цаашдын хөдөлмөрийн чадвар алдалтаас бий болох орлогын алдагдлын өнөөгийн үнэ цэнийг тооцон олгох даатгал гэж хэлж болно.

Гэр, хашаа, байшингийн даатгал

Монгол гэр нь олон мянган жилийн тэртээгээс нүүдэлчдийн амьдралын олон сайхан чанарыг өөртөө шингээсэн уран төгс хэлбэр, байгаль эхтэйгээ хүмүүний зохицон шүтэж амьдрах хэлбэр, хүн төрөлхтөний уран барилгын өвөрмөц ухаан болсоор эдүгээ хүртэл хөгжиж ирсэн түүхтэй. Өнөөдөр монгол гэрт олон мянган хүн аж төрөн сууж байна. Иймээс гэрийн даатгалын талаархи асуудлыг хөндөж тавьж байна.

Хүн өөрийн амьдрах хугацаандаа өөрийн амьдралыг бүтээн буй болгож түүнийгээ өдрөөс өдөрт улам бүр цогцлоож байдаг. Энэхүү бүтээсэн амьдралын салшгүй нэгээхэн хэсэг бол түүний халуун дулаан орчин болсон орон гэр, хашаа байшин нь байдаг. Иймээс манай ихэнх даатгалын компаниуд иргэдэд зориулж гэр хашаа байшингийн даатгалыг санал болгодог. Гэр хашаа байшингаа 1 жилийн хугацаагаар байгалийн хүчит шуурга, цахилгаан, галд өртөх, шатах, үер усанд автах, гадны нөлөөллөөс болж сүйдэх зэрэг эрсдэлээс даатгана.

Агаарын хуурайшилт ихтэй үед ой, хээрийн түймэр гарч их хэмжээний хохирол учруулдаг. Хувийн эзэмшлийн байшин, гэр шатах явдал цеснгүй гардаг. Иймээс гэр хашаа байшингаа даатгуулах нь чухал. Байгалийн болон гэнэтийн аюулыг бид таамаглаж чадахгүй ч аливаа учрах хохирлоос урьдчилан сэргийлж эд хөрөнгөө хамгаалж чадна. Гэр, хашаа байшингаа даатгуулснаар байгалийн болон гэнэтийн аюулын улмаас учирч болох

эрсдэлээс үүсэх хохирлыг даатгалд шилжүүлснээр өөрт болон гэр бүлдээ учрах санхүүгийн дарамтыг хөнгөвчлөх боломжтой болно.

Орон сууцны даатгал

Бидний амьдралын салшгүй нэгээхэн хэсэг нь аж төрөн амьдардаг орон сууц маань байдаг. Иймээс манай ихэнх даатгалын компаниуд иргэдэд зориулж орон сууцны даатгалыг санал болгодог. Таны эзэмшиж, өмчилж буй орон сууцанд урьдчилан таашгүй гэнэтийн эрсдэл тохиолдсоноос үүдэн хэсэгчилэн болон бүрэн сүйрэл, хохирлыг нөхөн сэргээх зардлыг энэ даатгалаас олгоно.

Орон сууцны даатгалын эрсдэлийг үндсэн болон нэмэлт эрсдэл гэж хуваана. Үндсэн эрсдэлд байгалийн хүчин зүйл, гал, эрчим хүчний хэлбэлзэл, сантехникийн гэмтэл, ус чийгний нөлөөлөл зэргээс үүсэх эрсдэлүүд орно. Харин нэмэлт эрсдэлд далд гэмтэл, ахуйн гэмтэл, хулгай дээрэм, гуравдагч этгээдээс үүдэлтэй аливаа хохирлоос үүсэх эрсдэлүүд хамаардаг. Энэ хоёр эрсдэлийг хоёуланг, эсвэл аль нэгийг нь сонгон даатгуулж болно.

Лангуу түрээслэгч, жижиг худалдаа эрхлэгчдийн даатгал

Бүх төрлийн хүнс, гоо сайхан, барилгын материал, хувцас, гоёл чимэглэл, бэлэг дурсгал, бичиг хэрэг, гэр ахуйн цахилгаан бараа, авто машины сэлбэг хэрэгсэл гэх мэт барааг борлуулж буй иргэд галын, сантехникийн, байгалийн эрсдэлээс хамгаалж даатгуулна.

Та болон таны ойр дотны хүмүүс, танил хэн нэгэн тань лангуу түрээслэгч, жижиг худалдаа эрхлэгчид бол энэ даатгалыг заавал хийлгээрэй гэж зөвлөх байна. Хэрвээ энэ даатгалд даатгуулвал та жилдээ ганц л удаа хураамж төлж, бүтэн жилийн турш эрсдэлээс санаа зовох юмгүй бизнесээ явуулах болно.

Малын эрсдэлийн даатгал

Байгалийн эрсдэл, малын төрөл бүрийн халдварт өвчин, араатан амьтанд бариулах, ус, шаварт унах гэх мэт олон хүчин зүйлийн улмаас мал сүрэг зүй бусаар хорогддог. Энэхүү эрсдэлээс хамгаалахын тулд малын эрсдэлийн даатгалыг санал болгодог.

Малчин зөвхөн өөрийн малыг даатгуулах ба тавиул малыг эзэн нь өөрөө даатгуулна. МЭД-д зөвхөн малын зүй бус хорогдлыг эрсдэл гэж авч үзнэ. Даатгуулах хүсэлтэй малчдын Улаанбаатар хот, аймгийн төвд оршин суудаг ах, дүү хамаатан садан нь даатгуулагчийн өмнөөс даатгал хэрэгжүүлэгч даатгалын компаниудын аль нэгтэй холбогдон хураамжийг нь төлж, даатгалд хамруулах боломжтой. МЭД бол сайн дурын даатгал юм.

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

Манай ард түмэн буянт малаа өсгөж сүү, ашиг шимийг нь хүртэж ирсэн малч удамтай ард түмэн. Жил ирэх тусам малын маань тоо толгой өсч байна. 2015 оны эцсийн байдлаар манай улсын нийт малын тоо толгой 55.9 саяд хүрсэн байна. Нийт малын сүргийн дотор хонь, ямааны эзлэх хувийн жин хамгийн өндөр байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад нийт малын тоо 3.9 саяар өссөн байна.

Малын хорогдол сумын хэмжээнд тухайн төрлийн мал дээр 6 хувь хүртэл байвал малчин өөрөө, 6-30 хувь хүртэл байвал даатгалын компани, малын хорогдлын хэмжээ 30–с дээш хувь байвал Засгийн газар тус тус хариуцна. Сумын малын хорогдлын хувийг малын төрөл тус бүр дээр тооцоолно. Харин нэг малчны мал их хорогдсон байлаа ч сумын малын хорогдол босго үзүүлэлтэд хүрээгүй нөхцөлд нөхөн төлбөр авахгүй.

Хариуцлагын даатгал. Мэргэжил болгоны цаана ажлын том хариуцлага дагаж явдаг. Ажлаа хийх явцдаа гэнэтийн санамсар болгоомжгүй үйл ажиллагаанаас болж хэн нэгний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд хохирол учруулбал гаргасан хохирлыг нь даатгалын компани нөхөн олгодог даатгалыг хариуцлагын даатгал гэнэ. Хариуцлагын даатгалын дараах бүтээгдэхүүнүүд байдаг. Үүнд:

1. Инженерийн;
2. Жолоочийн;
3. Эмч, эмнэлгийн ажилтны;
4. Эмийн санчийн;
5. Өмгөөлөгчийн;
6. Шүүгчийн;
7. Нотариатчийн;
8. Нягтлан бодогчийн;
9. Зочид буудлын эзний;
10. Ажил олгогчийн;
11. Лангуу түрээслэгчийн;
12. Мэргэжлийн гэх мэт олон хэлбэртэй.

Манай орны хувьд жолоочийн хариуцлагын даатгал нь албан журмын даатгалд орох бөгөөд бусад хариуцлагын даатгал нь сайн дурын даатгалд ордог. Мэргэжлийн хариуцлагын даатгалд сайн дураар даатгуулах нь таны гаргах зөв шийдвэрүүдийн нэг байх болно. Энэ даатгал дараах ач холбогдолтой. Үүнд:

1. Гарсан хохирлын нөхөн олговрыг олгох;
2. Даатгуулагчийн хүлээх эрсдэлийг багасгах;
3. Ирээдүйд гарч болзошгүй санхүүгийн эрсдэлээс хамгаалах;
4. Даатгуулагчийн айдас, түгшүүрийг багасгах, сэтгэлийн амар амгаланг буй болох;
5. Хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр болох;
6. Банкны зээлийн баталгаа болох;
7. Ирээдүйд учирч болзошгүй гарз хохирлыг сануулах гэх мэт.

14.2 Даатгалын гэрээ байгуулахад анхаарах зүйлүүд

- ✓ Даатгалын тухай сайтар судалж үзэх;
- ✓ Өөрийн хувьд даатгуулах хэрэгцээ байгаа эсэхээ эхэлж тодорхойлох

Амьдрал бол баян. Танд ямар нэгэн эрсдэл тохиолдвол түүнийг даван гарах хангалттай хэмжээний санхүүгийн нөөц өнөөдөр байна уу? Хэрвээ байгаа бол амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд учрах аливаа эрсдэлийг удирдахад их хувь нэмэр болно. Таны даатгуулах хэрэгцээг тодорхойлохын тулд танд энэ үед яах вэ гэдэг хэд хэдэн асуултыг тавьж үзье. Үүнд:

- Хэрвээ та болон танай гэр бүлийн аль нэг гишүүн байгалийн гамшиг, гэнэтийн осол, ахуйн осол, ердийн болон халдварт өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадвараа түр, хагас, бүрэн алдсан тохиолдолд та яах вэ?
- Хэрвээ та болон таны ойр дотны хүн гэнэтийн осол, ахуйн осол, ердийн болон халдварт өвчний улмаас эсвэл зуурдаар нас барвал яах вэ?
- Таны өмчилж буй орон сууц, хаус, зуслангийн байшин, хашаа байшин, гэр, таны эдэлж хэрэглэж буй гэр ахуйн цахилгаан хэрэгсэл байгалийн болон гэнэтийн, ахуйн осолд өртвөл яах вэ?
- Таны амь, нас, эрүүл мэнд, таны эзэмшиж буй өмчид тохиолдох элдэв төрлийн эрсдэлээс та хамгаалагдсан уу?
- Таны хүүхэд цэцэрлэг, сургуульд явдаг уу? Таны хүүхэд аливаа эрсдэлээс бүрэн хамгаалагдаж чадсан уу?
- Та өөрийн гэсэн тээврийн хэрэгсэлтэй юу? Түүнийгээ даатгалд хамруулах хэрэгцээ шаардлага байна уу?
- Таны ажил мэргэжлээс шалтгаалж таны зүгээс хэн нэгний амь нас, эрүүл мэнд, ашиг сонирхол, эд хөрөнгө болон нэр хүндэд хохирол учруулах тохиолдол үүсэх боломжтой юу? Хэрвээ үүсвэл та хохирлыг хэрхэн барагдуулах вэ?
- Та өөрөө барилгачин, гал сөнөөгч, онцгой байдлын аврагч, цагдаа, уурхайчин, үйлдвэрийн ажилчин, мэргэжлийн тамирчин, жүжигчин, эмч,

эмнэлэгийн ажилтан гэвэл ажлын байран дээрээ албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад үйлдвэрлэлийн осолд орох, мэргэжлээс шалтгаалах өвчин тусах, элэгний “С” вирусын халдвар авах, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, нас барах магадлал байна уу? Энэ бүхнээс та болон таны гэр бүл хамгаалагдсан уу?

- Таны ирээдүйд авах тэтгэвэр таны санхүүгийн хэрэгцээг бүрэн хангаж чадах уу?
- Та болон таны ойр дотны хүмүүс малчин, мал малладаг бол малд тань байгалийн гамшиг тохиолдож малын зүй бус хорогдол их, бага хэмжээгээр гарвал та яах вэ? Энэ бүхнийг сайтар тунгаан бодох хэрэгтэй. Амь насаа, эд хөрөнгөө, хариуцлагаа даатгуулах уу?, Ямар ямар эрсдэлээс хамгаалуулахыг хүсч байна вэ? Нэмэлт хэлбэрээр ямар эрсдэлээс даатгуулах вэ? гэдгээ зөвөөр тодорхойлох хэрэгтэй.

Иргэд, ААНБ-ууд нь үйлчлүүлэх даатгалын компаниа сонгохдоо www.frc.mn хаяг болон даатгалын компаниудын цахим хаягаар орж, компаниудын мэдээлэл, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлүүдийн гаргасан мэдээлэлтэй тус тус танилцаж, ойр дотны хүмүүс болон найз нөхдөөсөө асууж сонголтоо хийх хэрэгтэй. Даатгалын компанийг сонгохдоо дараах үзүүлэлтүүдийг харгалзах хэрэгтэй. Үүнд:

- Бизнесийн түүх, туршлага, хүний нөөцийн чадавхи, харилцагчдын тоо;
- Даатгалын зах зээлд эзлэх байр суурь;
- Хөрөнгийн хэмжээ;
- Даатгалын хураамжийн хэмжээ;
- Нөхөн төлбөрийн хэмжээ;
- Нөөц сангийн хэмжээ;
- Хохирол нөхөлтийн харьцаа;
- Нөхөн төлбөр олголтын шуурхай байдал, үйлчилгээний чанар;
- Тухайн даатгалын компанийн төлбөрийн чадварын байдал гэх мэтийг авч судлах.

Даатгалын гэрээнд гарын үсэг зурахдаа өндөр хариуцлагатай байх шаардлагатай. Тухайн гэрээ нь одоо мөрдөгдөж буй хууль, дүрэмтэй нийцэж байгаа эсэхийг нягтлан үзэх хэрэгтэй. Ялангуяа, санхүүгийн хариуцлага хүлээх гэрээнд гарын үсэг зурахдаа анхааралтай хандах нь зүйтэй. Таны эрх ашигт энэхүү гэрээ нь нийцэж байгаа эсэх, нэмэлт өөрчлөлт оруулж тусгуулах зүйл байгаа эсэх дээр анхаарч ажиллах нь чухал байдаг. Даатгалын гэрээнд гарын үсэг зурахын өмнө та даатгагчтай байгуулж буй гэрээгээ сайтар уншиж судлах хэрэгтэй. Үүнд: Өөрийн хүлээх үүрэг, эдлэх эрх, нөхөн төлбөрөөс

бүрэн буюу хагас татгалзах нөхцөлүүд, гэрээг цуцлах нөхцөл гэх мэтийг анхааралтай унших хэрэгтэй.

Хэрвээ та дараах мэргэжлээр сурч байгаа болон дараах салбарт ажиллаж байгаа бол гэнэтийн ослын даатгалд сайн дураараа заавал даатгуулаарай. Үүнд: Цэргийн албан хаагч, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, гал сөнөөгч, хил хамгаалагч, онцгой байдлын аврагч, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгч, тамирчин, жүжигчин, эмч, эмнэлэгийн ажилтан, үйлдвэрлэлийн осол гарах магадлал өндөр үйлдвэр, байгууллага, ажил мэргэжлээс шалтгаалсан өвчлөл ихтэй салбарын ажилтан гэх мэт.

Хэрвээ та дараах мэргэжлээр болон дараах салбарт ажиллаж байгаа бол мэргэжлийн хариуцлагаа сайн дураараа заавал даатгуулах хэрэгтэй. Үүнд: Эрүүл мэндийн салбарт ажиллаж байгаа эмч, сувилагч, эмийн санч, наториатч, өмгөөлөгч, ажил олгогч, зочид буудлын эзэн, худалдаа наймаа эрхлэгч, хүнс болон эмийн бүтээгдэхүүн, гоо сайхны бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, хүнс болон эмийн бүтээгдэхүүн, гоо сайхны бүтээгдэхүүн борлуулагч, дээрх бүтээгдэхүүнүүдээр үйлчилгээ үзүүлэгч, тухайлбал, супер маркет, дэлгүүр, ресторан, цайны газар, үсчин, гоо сайханы салоны ажил эрхлэгч гэх мэт.

Мөн даатгалын компаниудаас үзүүлж буй хөнгөлөлт, урамшууллыг сайтар судлах, тухайн даатгалын компанийн нөхөн төлбөрийн үйлчилгээний талаар мэдээлэл авах боломж ямар байгаа зэргийг мэдэх шаардлагатай. Энэ бүхний эцэст дүгнэж хэлэхэд даатгалд хамрагдах нь таны гаргасан хамгийн зөв шийдвэрийн нэг байх болно.

Сэдвийн дүгнэлт

Даатгал нь ирээдүйн үйлчилгээг одоо худалдаж авах үйл явц юм. Даатгал нь ирээдүйд гарч болзошгүй санхүүгийн эрсдэлээс хамгаалах чухал хэрэгслийн нэг бөгөөд даатуулагчид гэрээнд заасан хохирол учирсан үед хохирлыг нөхөн төлөх, хохирлоос урьдчилан сэргийлэх үүрэгтэй байдаг.

Даатгалыг хугацааны хувьд ердийн даатгал, урт хугацааны даатгал гэж ангилдаг.

Даатгал нь албан журмын даатгал (заавал даатгал), сайн дурын даатгал гэсэн төрлөөс бүрддэг. Даатгалын төрөл тус бүр нь хэлбэртэй байх бөгөөд албан журмын даатгалын хэлбэрийг хуулиар тогтооно. Харин сайн дурын даатгалын хэлбэрийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тогтоодог.

Даатгуулагч даатгалын гэрээ байгуулахын өмнө зайлшгүй анхаарах зүйлүүдийг сайтар судлах хэрэгтэй. Тухайлбал, даатгалын хураамжийн болон нөхөн төлбөрийн хэмжээ, нөхөн төлбөр олголтын шуурхай байдал, даатгалын компанийн үйлчилгээний чанар, зах зээлд эзлэх байр суурь гэх мэт.

Бататгах асуултууд

1. Даатгал гэж юу вэ? Ямар зорилгоор даатгалыг хийдэг вэ?
2. Даатгалын гэрээг байгуулахаас өмнө юуг анхаарах хэрэгтэй вэ?
3. Даатгал хийхийн ач холбогдол юу вэ?
4. Даатгалын хэлбэр, төрлүүдийг дэлгэрүүлэн ярилцана уу.